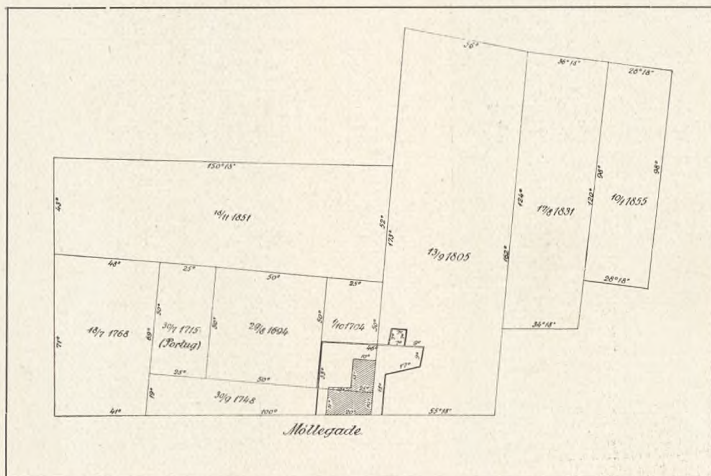

Den gamle jødiske Kirkegaard i Møllegade, København.

Af Bibliotekar Josef Fischer.

Den jødiske Kirkegaard i Møllegade er den næstældste af de bestaaende Kirkegaarder i København og blev anlagt i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Efter at der siden 1676 i København havde været fast bosiddende Jøder, skulde de, naar der indtraf et Dødsfald, føre Liget til Altona for at begrave det der paa den jødiske Kirkegaard, men da i 1693 den unge *David Israel* (Fig. 5) døde, viste der sig Vanskeligheder for at føre Liget til Altona, hvorfor Magistraten gav Tilladelse til at begrave Liget udenfor Nørreport ved Sandgravene. Jødernes Ældste: *Axel Cantor*, *Abraham Cantor*, *Meyer Goldschmidt* og *Ruben Fürst* indledede derefter Forhandlinger med Magistraten om at købe omkring denne Grav et Jordstykke paa 2500 Kv. Alen, som skulde indrettes til Kirkegaard for den jødiske Menighed, som blev grundlagt 1684. Købekontrakten blev underskrevet 29. August 1694, og Grunden

Øverst: Oversigtsbillede fra Kirkegården i Møllegade i vore Dage.
Nederst: Kort over samme, visende de forskellige Udvidelser.

1.

2.

3.

4.

1. Moses Meyer Goldschmidt, d. 1743. 2. Moses Meyer Goldschmidts Hustru Serche, d. 1731.
3. Abraham Cantors Hustru Lea, d. 1734. 4. Moses Nathan Leidesdorf, d. 1747.

5.

6.

7.

8.

5. David Israel, d. 1693. 6. Meyer Moses' Hustru Hevle, d. 1745.
7. Salomon Joseph Unna, d. 1749. 8. Joseph Philip Unna, d. 1740.

blev betalt med 200 Rdl. Kontrakten indeholder den Bestemmelse, at Jordstykket maa benyttes som Kirkegaard for Jøderne, „saalænge Hans Majestæt Kongen tillader Jøderne at maatte bygge og bo i København, dog ingen at komme derudi uden forbemeldte Ældstes og deres Arvingers Vilje og Consens“.

Det varede ikke mere end 10 Aar, førend Menighedens Ældste kommer til den Erkendelse, at Pladsen er for lille, naar man skal regne med Menighedens stadige Vækst, hvortil kommer, som det hedder i en Klage af 12. Maj 1704 til Kongen, at Jødernes Begravelser bliver forstyrret og Følget generet af al Slags Folk, da Pladsen ligger helt aaben og ubeskyttet. Der ansøgte derfor om Tilladelse til at indhegne Kirkegaarden samt til at bygge et Hus til Kapel og Bolig for en Opsynsmand. Tilladelsen blev givet, og de Ældste købte af Magistraten det dertil nødvendige Grundstykke paa 1250 Kv. Alen, som blev betalt med 100 Rdl. Boligen og Kapellet blev bygget, og som Opsynsmand blev ansat *Samuel Lehman*.

Kapellet kom Menigheden til Gode ikke blot ved Begravelser, men ogsaa ved den store Pest i 1711. De faa Sygehuse eller Lazaretter, der blev indrettet, var hurtig overfyldt og var maaske slet ikke aaben for Jøderne, hvorfor Forstanderne Abraham Cantor og Meyer Goldschmidt ansøgte om Tilladelse til at føre de pestsyge Jøder ud til Menighedens eget Lazaret, som den havde indrettet i Kapellet. De fik Tilladelsen samt Lov til at begrave deres pestdøde paa den jødiske Kirkegaard. Der findes endnu bevaret fire Gravsten over fem pestdøde fra 1711. Den ene af disse, *Jacob Franco*, som døde 20. September 1711, gav forresten flere Aar efter Anledning til Strid indenfor Menigheden, idet hans Sønner lod Mindestenen *lægge ned* over Faderens Grav, saaledes som det var Skik blandt de portugisiske Jøder, hvortil ogsaa Faderen blev regnet, medens Menighedens Ældste, som hørte til de saakaldte højtyske Jøder, krævede Stenen *rejst* ved Gravens Hovedende, som det var almindelig Skik og Brug. Sagen blev indanket for Kongen, som 23. December 1718 resolverede, at dersom der findes et Fortilfælde med liggende Gravsten, skal Francoerne ogsaa have Lov til at bruge denne Skik. Dette var nu ikke Tilfældet, hvorfor Francoerne maatte finde sig i deres Skæbne, og Stenen staar saaledes den Dag i Dag rejst over Jacob Francos Grav.

Uden Tvivl var det denne Begivenhed, der gav Stødet til, at Portugiserne Jacob Cohen, Isac og Abraham Franco samt Isac Granada, som kun repræsenterede en lille Kreds, søgte at erhverve selvstændig Kirkegaard. Ved Skøde af 30. Juli 1715 købte de af Magistraten et Stykke Jord paa 1250 Kv. Alen lige ved den allerede bestaaende Kirkegaard for 100 Rdl. med Ret til at benytte det som Kirkegaard. De fik ogsaa straks Tilladelse til at indhegne Stedet, dog uden Ret til at anvende Pladsen til andet Brug eller at sælge den. Der er kun bevaret fire Gravsten paa den portugisiske Kirkegaard – disse er selvfølgelig lagt ned over Gravene – og bevarer Mindet om nogle fremtrædende Medlemmer af den lille portugisiske Menighed her i Byen: *Isac Granada*, der døde 1732 og stammede fra Amsterdam, hvor hans Familie kaldte sig Rodrigues Mendez. Han var gift med en Datter af *Samuel de Lima*, Ejeren af Hald i Jylland, og var selv en Tid Ejer af en Herregaard paa Sjælland. *Moses Wessely*, død 1736, der ligeledes stammede fra Amsterdam, hvor hans Fader var blandt de ledende ved Opførelsen af Synagogen i 1671. Han bosatte sig i Wesel, hvorfra Navnet Wessely blev hentet, derefter i Hamburg og Glückstadt, hvor han oprettede en Geværfabrik og blev kgl. Agent samt kgl. Kommerciens-Direkteur, og

flyttede endelig paa sine gamle Dage til København, hvor hans fire Sønner boede. *Moses Abenzur*, død 1746, var en Tid Forsanger i Glückstadt, men allerede i 1694 bosat i København. Hans Søn Jacob var Agent for Kongen af Polen. Desuden findes paa den portugisiske Del en Gravsten over *Rachel Italiaender*, død 1749, Moder til Brødrene Italiaender, der 1743 oprettede Tobaksfabrikker paa Kristianshavn og i Aalborg.

Det varede ikke mange Aar, førend Portugiserne sluttede Forlig med den højtyske Menighed, saaledes at dennes Forstandere har overtaget Bestyrelsen af den samlede Kirkegaard. Ved en ny Udvidelse i 1748 tales allerede i Skødet om den „incorporerede“ Kirkegaard. Denne sidstnævnte Udvidelse var kun foranlediget af Ønsket om at skaffe større Grund til Kapellet og Inspektørboligen. De ældste ansøgte derfor om Køb af et dertil nødvendigt Stykke Jord paa 5 Alens Bredde mellem Bygningen og Vejen, men Stadskæmner Finke satte sig derimod. Menigheden skulde købe hele det Stykke 100 Alen lange Jord, som var mellem Kirkegaarden og Vejen, og hvis Bredde var 10 Alen paa den smalle og 19 Alen paa den bredere Side mod Nord. Magistraten gav Kæmneren Medhold, og forlangte af Menigheden, at det yderste Stykke paa 25 Alens Længde foreløbig ikke maatte inddrages til Kirkegaarden. Sandgravene skulde først opfyldes, og der skulde anlægges Vej tværs over den opfyldte Grund. Paa et Kort, tegnet 1734-41, beroende i Rigsarkivet, kan tydeligt ses, at Sandgravene naaede helt til Hjørnet af Portugisernes Kirkegaard.

Da der var gaaet 20 Aar, var af Sandgravene saa meget opfyldt, at Magistraten, foruden at have anlagt en Kørebane af den opfyldte Grund til Kirkegaardens Udvidelse kunde bortsælge et Areal, der var over 3000 Kv. Alen stort. I den i den Anledning oprettede Købekontrakt af 18. Juli 1768 betinges der en Købesum af 300 Rdl. for Pladsen „tillige som Erstatning for den Stenbro, der blev lagt udenfor den nye Kirkegaard“. Man kan forstaa, at opfyldt Jord ikke egner sig til en Kirkegaard, i hvilken man ønsker Grave og Mindesten bevaret til evige Tider, og de fleste Gravsten sank ogsaa efterhaanden helt ned i Jorden, indtil de for en 25 Aar siden ved Repræsentantskabets Foranstaltning blev hævet og rejst paa Cementunderlag. Dog findes der allerede nu igen en Del Gravsten, hvoraf kun Halvdelen rager op af Jorden.

Paa denne Maade skabtes den ældste Del af Kirkegaarden paa ialt 9000 Kv. Alen, som blev benyttet fra 1693 til 1804. Den gør Indtryk af en Helhed, der er ensartet og udpræget jødisk, uden Paavirkning udefra. De endnu bevarede ca. 600 Gravsten er omtrent ens i Form og Højde, kun prydet med de dekorative hebraiske udhævede Typer, som fylder hele Stenens Forside. Undtagelsesvis er Stenens For-side formet som et Forhæng, samlet ved Stenens Hoved i en Krone. Nogle Sten er prydet med en Vandkande og et Vandfad som Tegn paa, at de blev rejst over et Medlem af Levi Stamme, andre med to Hænder, samlet ved Fingerspidserne, som Tegn paa, at den afdøde hørte til Kohanitterne, Præsteslægten, der løfter Hænderne for at lyse Velsignelsen.

Her findes Gravstenen over den første Rabbiner her i Staden, *Abraham Salomon* (Fig. 17), der stammede fra Rausnitz i Mähren og døde 1700 efter 12 Aars Virksomhed. Hans Efterfølger i Embedet, *Israel Behr* fra Glogau, døde 1732 under et Besøg hos Datteren i Fredericia, hvor han ogsaa blev begravet (se om denne Kirkegaard i „Vore Kirkegaarde“ 1928, S. 13-17). Gravstenen over Rabbiner *Marcus David*, som døde 1739, findes ligeledes paa denne Del af Kirkegaarden, ligesom Gravsten over

to af hans Efterfølgere: *Hirsch Samuel Levy* (Fig. 15), der efter 20 Aars Virksomhed i Polen, sidst i Kalisch, døde 1775 efter 34 Aars Tjeneste i København, og Rabbiner *Gedalia Levin* (Fig. 10), død 1793, hvis Efterkommere har antaget Familienavnet *Gedalia*. Desuden findes her den daarligt bevarede Gravsten over en af Menighedens Grundlæggere, *Meyer Goldschmidt*, død 1736.

Foruden Tiden har ogsaa ydre Begivenheder sin Andel i, at der ikke findes flere Gravsten bevaret. Københavns Bombardement i 1807 har i dobbelt Forstand virket ødelæggende paa Kirkegaarden. Paa én af Gravstenene findes den Oplysning, at den er sat som Erstatning for den originale Sten, der blev tilintetgjort ved Beskydningen. Det var næppe den eneste Sten, der blev ramt af Bomberne. Desuden har Besættelsestropperne øvet Hærværk paa Kirkegaarden. En Del af disse havde Kvarter i Kirkegaardens Nærhed, og naar de rigtig skulde udfolde deres Lystighed, sprang de over Plankeværket og morede sig med at vælte Gravstenene. Naar der indtraf Dødsfald blandt dem, syntes de, det var det nemmeste at faa Begravelsen foretaget paa den nærmeste Kirkegaard, uden smaalig Hensyn til Trosforskellen. Efter at Besættelsestropperne var draget bort, henvendte Forstanderskabet for det jødiske Begravelsesselskab sig til Myndighederne om Tilladelse til at faa Ligene gravet op, for at man kunde begrave de 6–8 Engelskmænd paa en af de kristne Kirkegaarde, men Sundhedskollegiet satte sig derimod, og Gravene ligger der endnu. Paa Overrabbiner Gedalias Forlangende lod Forstanderskabet opsætte et Gitter omkring disse Grave, men det har været forsvundet i mange Aar.

Da den næste Udvidelse trængte sig paa, henvendte Repræsentanterne sig 9. Februar 1800 til Magistraten om Køb af et Stykke Jord nærmest det sidst erhvervede, Kæmneren gjorde forskellige Indvendinger imod Forslaget og stillede Betingelser, som Repræsentanterne ikke kunde antage. Saa gik Repræsentanterne udenom Magistraten og afsluttede 6. August s. A. en Kontrakt med Gartner Busch, som havde Jorden i Fæste, om Køb af en Grund lige op til Kirkegaarden mod Vest paa noget over 9000 Kv. Alen for et Beløb af 2000 Rdl. Dansk Kurant. Da der skete Henvendelse til Magistraten om at faa Skøde udstedt uden Udgift for Menigheden, fik den Svar fra den efter Ildebranden 1795 nedsatte „Kommission for de Fonds, som ere henlagte til at afbetale de til Gadernes Udvidelse afkøbte Grunde“, at Menigheden ikke kan erhverve Ejendomsret ved at betale Afstaaelse til Fæsteren, den maa købe Grunden af Ejeren, og Ejeren er Magistraten. Hvis Menigheden er villig til at betale til Magistraten 6 Sk. pr. Kv. Alen, ialt 582 Rdl., kan den faa Skøde paa Grunden. Repræsentanterne vilde gaa med til 3 Sk., men fik Afslag. Da Kommissionen i flere Maaneder ikke fik Svar, sendte den Repræsentanterne en Paamindelse om at indbetale Pengene straks. Repræsentanterne lader imidlertid i 2 $\frac{1}{2}$ Aar ikke høre fra sig, og hjælper sig med at benytte Gangene og Vejene langs Plankeværket til Begravelser. Kommissionen spørger derefter i August 1803, om Repræsentanterne stadig er af samme Tanker som i 1800 med Hensyn til at ville købe et Stykke af Busch's Fæstejord, idet de saa maa indbetale Købesummen i Løbet af 14 Dage, men faar intet Svar, og Forhandlingerne gik i Staa. Sagen hvilede herefter, indtil Kommissionen fik Formodning om, at Menigheden i al Stilhed havde indlemmet den nye Grund i Kirkegaarden, og af Kæmnerens Beretning af 7. Februar 1805 fremgaar det, at det forholder sig saaledes, „at Grunden allerede i September 1804 er bleven benyttet til Kirkegaard“. Kæmneren faar derefter Ordre til at indkalde Repræsentanterne for For-

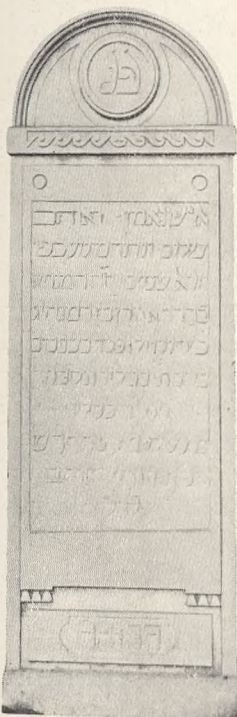
9.

10.

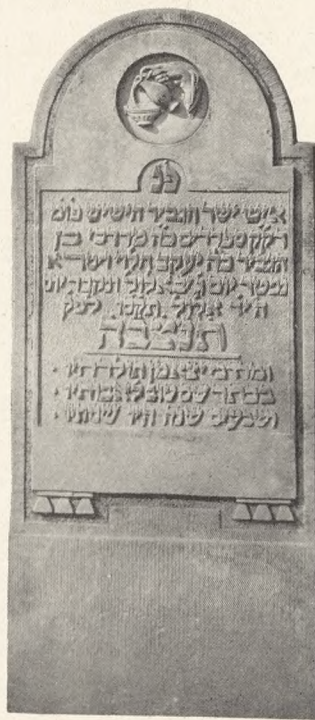
11.

12.

13.

14.

9. Lazarus Levy, d. 1748. 10. Ovrerrabbiner Gedalia Levin, d. 1793. 11. Aron Goldschmidts Hustru Freude, d. 1734. 12. Kgl. Signetstikker Aron Jacobsen, d. 1775. 13. Berendt Maribo's Hustru Hendel, d. 1808. 14. Mordechaj Italiaender, d. 1806.

ligskommissionen. Denne Trudsel hjalp, og Repræsentanterne erklærede sig villige til at betale den krævede Pris, 582 Rdl. Skødet blev saa endelig udstedt den 13. September 1805.

Af Optegnelserne i den gamle Begravelsesprotokol fremgaar det, at Kirkegaardens Bestyrelse var kommen i stor Forlegenhed, da der skulde skaffes Plads til Begravelserne. Efter at Periferien var udnyttet, begyndte man at begrave paa den Vej, der var forbeholdt til Indkørsel. Da man imidlertid i 1803 ved Gravningen af den første Grav, *Moses Salomonsens*, stødte paa en tidligere Grav, opgav man at fortsætte der. Man nedrev saa Vaskehuset og inddrog Grunden til Begravelsesplads. Paa denne Grund ligger bl. a. begravet Legatstifteren *Raphael Asher Unna*, *Wulf Heilbuth*, dræbt under Københavns Bombardement, samt *Calmer Hambro* (Fig. 18), den ældste af Slægten i København. Det er dog usandsynligt, at man saaledes som Kæmneren paastod har benyttet den Grund, som endnu ikke var i Menighedens retsmæssige Eje til Begravelsesplads. Dette har man alene af religiøse Grunde næppe gjort, idet Kirkegården skal være Menighedens ubestridte Ejendom. Forholdet har nok været det, at Plankeværket, som skilte den nye Grund fra Kirkegården, var fjernet, og at Indkørsel og Vaskehus blev anlagt paa den nye Grund. Da man saa begravede paa det tidligere Vaskehus' Plads, som laa lige op til Grænseskellet, fastslog Kæmneren, at man havde benyttet den nye Grund til Begravelser.

Den femte Udvidelse fandt Sted i 1831, da Menigheden af Magistraten fik overdraget et Grundstykke paa 4300 Kv. Alen for 16 Sk. Sølv pr. Kv. Alen.

Pladsen bag Kapellet blev forbeholdt Barnegrave, der findes derfor ikke mange Gravsten bevaret. Af fremragende Medlemmer af Menigheden, der fandt deres Hvilested paa denne Del af Kirkegården, kan nævnes Finansmanden Hofraad *David Amsel Meyer*, død 1813, der stiftede mange Legater, og af hvis Midler Mosaisk Drengeskole i 1805, Carolineskolen i 1810 og Stiftelsen Meyers Minde i 1825 blev oprettet, den lærde Forfatter *Meyer Isac Littauer*, indkaldt af Hofraad Meyer og Broderen *Moses Amsel Meyer*, død 1810, Menighedens Læge *Samuel Jacobi*, der var født i Polen og studerede i Tyskland, men 1792 kom til København, hvor han blev Fatiglæge ved Samfundet, senere Repræsentant og døde 1811, samt Overrabbiner *Abraham Gedalia*, der fulgte Faderen i Embedet og døde 1827, og Etatsraad *M. L. Nathanson* (1780–1860), Købmand, nationaløkonomisk Forfatter og til sidst Redaktør af „Berlingske Tidende“, og som i mange Aar stod i Spidsen for de jødiske Skoler.

I Aaret 1849 paabegyndte Repræsentanterne Forhandlinger med flere Grundejere om en ny Udvidelse af Kirkegården, og blev til sidst enig med Gartner Hans Chr. Hansens Enke om Køb af en Grund mod Øst paa 7800 Kv. Alen for en Pris af 3 Mark 8 Sk. pr. Kv. Alen, og efter at Magistratens Samtykke var indhentet, blev Skødet udstedt den 18. November 1851.

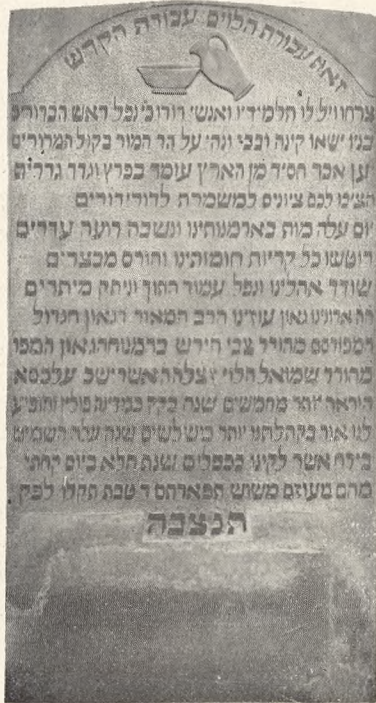
Medens der indtil Aarhundredskiftet kun brugtes den traditionelt formede Mindesten med hebraisk Indskrift, kan man fra senere Tider finde mere eller mindre Paavirkning fra den ydre Verden baade paa Mindesmærkernes Form og Indskrift. Ensartetheden er forsvundet, og man lægger Mærke til, naar Familien besidder Midler til at rejse prangende og kostbare Gravsten over deres afdøde Slægtinges Grav. Dette gør sig særlig gældende paa den Del af Kirkegården, som blev benyttet efter 1851, da finder man ikke blot Indskrifter med blandet Sprog, Hebraisk og Dansk, men mange udelukkende med dansk Indskrift. Ikke alle de monumentale og kost-

bare Gravsten udmærker sig ved særlig Skønhed og god Smag, og mange af dem passer slet ikke til Omgivelserne.

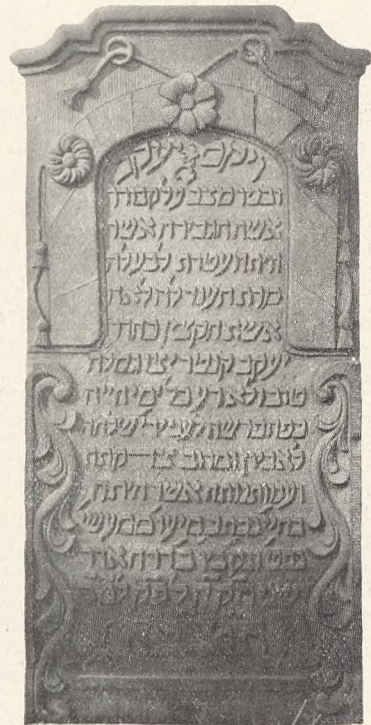
Af Personligheder, som indenfor eller udenfor Menigheden har indlagt sig Fortjenester, og som ligger begravet paa det sidst erhvervede Grundstykke, kan nævnes Legatstifterne *Simon Aron Eibeschütz*, død 1856 (Fig. 21), *Rose Eibeschütz*, født Wallich, død 1870, og *Betty Hartvig*, født Herschel, død 1891, Professor *Abraham Alexander Wolff*, død 1891 (Fig. 23), der i 62 Aar virkede ved Menigheden som Overrabbiner, *Hartvig Philip Réé*, død 1859, der var Storkøbmand i Aarhus og jødisk Forfatter, samt Finansmanden og Politikeren *David Baruch Adler*, død 1878, og Nationalbankdirektør *Moritz Levy*, død 1892. Skuespillerinden Fru Heibergs Moder, *Madam Pætges*, fandt ligeledes sit sidste Hvilested her.

Hvad man nu forstaaer ved Kirkegaardskultur, kendte man ikke paa nogen jødisk Kirkegaard i tidligere Tider. Man holdt Gravene og Kirkegaarden i Ære derved, at man vaagede over Gravfreden, der ingensinde maatte forstyrres, eftersom Graven var den afdødes Eje for evige Tider. Man besøgte sine kæres Grav paa Dødsdagen og bad for deres Sjæl; men man plantede ikke Træer eller lagde Blomster paa Graven. Som ydre Tegn paa, at Slægt og Venner ikke havde glemt den afdøde, lagde man ved hvert Besøg en lille Sten paa Mindesmærket. Enhver, der gik denne Grav forbi, kunde se, at den afdøde stadig blev mindet. Men der kom nye Tider med nye Tanker, og man ønskede ogsaa at vise dette i Formen. Repræsentanternes Formand, den senere Etatsraad *Moritz G. Melchior*, gør sig til Talsmand for den nye Retning og fremlægger 1852 for Repræsentanterne et udarbejdet Forslag til at „den ældre Kirkegaard bliver sat i forsvarlig Stand, da det næppe er Samfundet værdig at lade Kirkegaarden forblive i dens nuværende forsømte og forfaldne Stand“. Blandt andre Forbedringer og Istandsættelser krævede han, at der skulde anlægges Veje mellem Gravene. Efter at Præstens Erklæring var blevet indhentet, i hvilken han erklærer, „at der aldeles ikke kan gøres nogen Indvending derimod, naar der behørigen vaages over, at ikke selve Gravene opgraves eller tages noget fra Graven“, besluttede Repræsentanterne at følge Forslaget, dog ønskede man Kirkeministeriets Tilladelse til Sagens Gennemførelse. Denne Henvendelse blev motiveret derved, „da der findes i vor Menighed enkelte, der i enhver ny Foranstaltning ville finde et Angreb paa Religionen og i den Anledning hæve højroestet Klage“. Desuden har en af Repræsentanterne rejst det Spørgsmaal, om man var berettiget at restaurere en Grav, naar en eller anden af den afdødes Slægtninge protesterede derimod. Ministeriet gav den ønskede Tilladelse og henstillede at give Præsten Lejlighed til at kontrollere Arbejdet. Der kom snart flere Klager til Repræsentanterne og til Ministeriet over Repræsentanternes Fremgangsmaade paa Kirkegaarden, men Klagerne blev afvist som ubeføjede. Som Følge heraf blev Sagen ført for Retten, og Formanden *Moritz G. Melchior* blev stævnet. Der var langvarige Vidneforhør, hvorefter Sagen blev hævet, idet Klagerne ikke kunde føre Bevis for, at der var begaaet noget ulovligt. Istandsættelsen af Kirkegaarden blev herefter gennemført, efter at der efter Præstens Ønske var blevet ansat 2 Opsynsmænd for at vaage over, at Arbejderne holdt sig strengt til den Instruks, der var blevet givet dem. Foruden at nye Veje og Gange blev anlagt, blev Buske og Træer, der voksede uden Plan eller Pasning, fjernet, og en Gartner blev fast ansat til Vedligeholdelsesarbejdet.

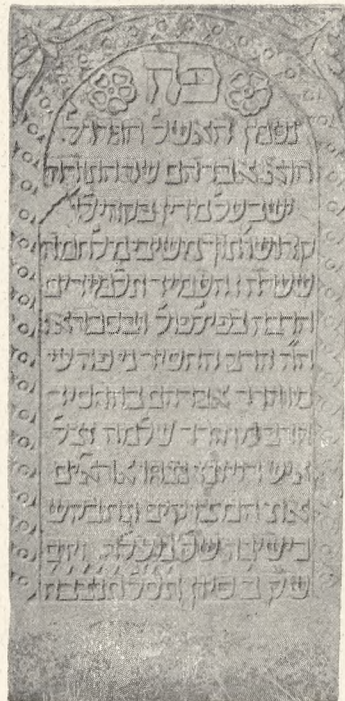
Kort Tid derefter, i 1855, fandt Repræsentanterne en gunstig Lejlighed til at erhverve en mindre Parcel til en ny Udvidelse, selv om det endnu kunde vare en Aarrække,

15.

16.

17.

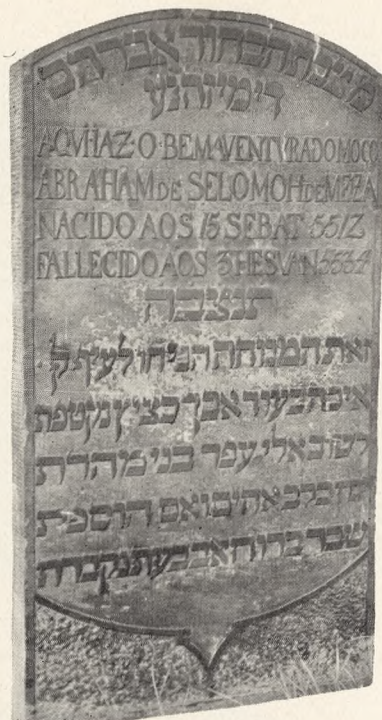

18.

15. Overrabbiner Hirsch Samuel Levy, d. 1775, 16. Jacob Cantor's Hustru Hendel Lea, d. 1748.
17. Overrabbiner Abraham Salomon, d. 1700, 18. Calmer Hambro, d. 1806.

19.

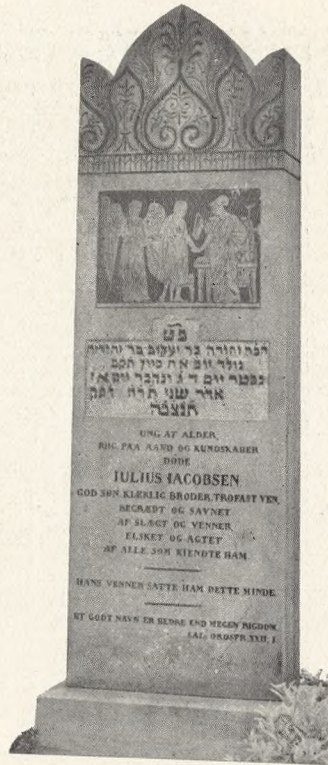
20.

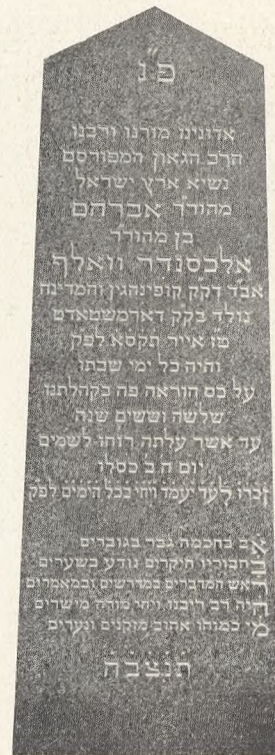
21.

19. Levin Moses Maribo, d. 1781. 20. Abraham de Selomoh de Meza, d. 1773.
21. Simon Aron Eibeschutz, d. 1856, og Hustru Rose Eibeschutz, f. Wallich, d. 1870.

22.

23.

før der blev Trang dertil. Det var et Grundstykke paa 2800 Kv. Alen, som blev købt paa Auktion af Gartnerenken Kalkerups Dødsbo. Repræsentanterne havde dog en Del Vanskeligheder at overvinde, før de fik Tilladelse til at benytte det til Kirkegaard. Sundhedskommissionen gav Tilladelse dertil 10. Oktober 1871, og man var allerede begyndt at begrave der, da der fra Justitsministeriet blev nedlagt Forbud imod det. Det var først 23. Oktober 1873, at Forbudet blev hævet imod Iagttagelse af visse sanitære Foranstaltninger.

Den jødiske Kirkegaard i Møllegade, som ialt omfatter et Areal paa 3400 Kv. Alen, og siden dens Anlæggelse 1693 er blevet udvidet 8 Gange (se Kortet S. 41), er fuldt belagt, bortset fra ganske faa, maaske 10 Gravsteder, der enten som forbeholdt Enkejord eller som købt Familiegravsted endnu vil kunne benyttes. Det blev nemlig 6. Oktober 1881 vedtaget at opføre en Mur mod Øst og delvis mod Syd, og den ved Muren indvundne Plads blev solgt til Familiegravsteder.

Det stod efterhaanden klart for enhver, at der ikke kunde være Tale om at gøre Forsøg paa at erhverve Grund til flere Udvidelser paa det efterhaanden stærkt bebyggede Nørrebro, og da Repræsentanterne begyndte at undersøge Mulighederne for Køb af Grund til en ny Kirkegaard andetsteds i Byen, kom der Tilbud baade fra Vesterbro og Østerbro, den ene vilde sælge „Belvedere“ paa Vesterbro, den anden Nygaard paa Østerbro. Saa kom der 1882 et Tilbud fra Københavns Begravelsesvæsen, der vilde sælge en Del af de til Vestre Kirkegaard erhvervede Grunde, og dette Tilbud tog Repræsentanterne imod. Der blev købt et Areal paa 68000 Kv. Alen for 21858 Kroner, og den nye Kirkegaard blev indviet og taget i Brug i Begyndelsen af 1886.

22. stud. philol. Julius Jacobsen, d. 1845. 23. Professor, Abraham Alexander Wolff, d. 1891.